

МАОУ «Средняя общеобразовательная школа №54 г. Улан-Удэ»

«Утверждаю»

Директор школы: _____

А.Б. Будаев

«__» _____ 2023 г.

Рабочая программа

Предмет бурятский язык

УМК _____

Класс 2 Кол-во часов _____

Учитель Банзаракцаева Е.Б.

Категория _____

Обсуждено на заседании МО

Протокол № 5 от 05.06.2023

Согласовано на научно-методическом совете

Протокол №6 от 05.06.2023

г. Улан-Удэ

2023 г.

Тайлбари бэшэг

2-хи классай **буряад хэлээр** ажалай программа иимэ нормативна документнүүд дээрэ үндэһэлнэ:

- Федеральный государственный образовательный стандарт начального общего образования (приказ Министерства образования и науки РФ № 17785 от 6 октября 2009 г.);
- Примерная программа по бурятскому языку для 1-4 классов национальной школы под редакцией Д.Д. Ошорова;
- Основная образовательная программа начального общего образования МАОУ «СОШ №54 г.Улан-Удэ», учебный план МАОУ «СОШ №54 г.Улан-Удэ» на 2023-2024 учебный год, годовой календарный учебный график МАОУ «СОШ №54 г.Улан-Удэ» на 2023-2024 учебный год.

Ажалай программа бэелүүлгэдэ иимэ хуралсалай ном хэрэглэгдэхэ зэргэтэй: Буряад хэлэн. 2 класс. / Дылыкова Р.С., Базаргуруева Т.Б., Дугарова Д.Б. – Улан-Удэ: «Бэлиг» хэблэл, 2016.

Үгтэһэн программа эхин классай хурагшадай ухаан бодолдонь болон наһандань үндэһэлэн зохёогдонхой. Хурагшадые амаруулхын тула хэшээл бүхэндэ нэгэ гү, али хоёр дахин физминутка үнгэргэхэ хэрэгтэй. Физминуткын үедэ элдэб упражнени дүүргүүлхынгээ хажуугаар хэлэлгэ хүгжөөлгын хүдэлмэри ябуулжа боломоор.

Эхин хургуулиин шухалын шухала зорилго хадаа үхибүүдые найнаар уншуулжа, зүбөөр хэлүүлжэ ба бэшүүлжэ хургаха; арадайнгаа аман уран зохёолдо, Эхэ орондоо, түрэһэн тоонто нютагаа, түрэлхи хэлэндээ, түрэл арад зондоо, бэшэшье яһатанда дуратайгаар хүмүүжүүлхэ; арад зонойнгоо найн найхан ёһо заншалнууд ба сэсэн мэргэн хургаалнуудые ойлгуулха г.м.

Хоёрдохи класһаа эхилжэ буряад хэлэнэй грамматика ба бэшэгэй дүрим үзэгдэхэ болоно. Эхин классуудта грамматика бэшэгэй дүримүүдһээ эгээл хүнгэн мэдэсэнүүд оруулагданхай. Эхин классай хурагшад үгын фонетическэ бүридэлтэй, зарим хэлэлгын хубинуудтай ба тэдэнэй шухала формонуудтай, мэдүүлэлэй тон юрэнхы янзануудтай, мэдүүлэлэй гэшүүдтэй, бэшэгэй дүримүүдтэй танилсаха болоно.

Эхин класуудта үзэхэ программа гурбан бүлэгтэ хубаагдана: «Абяан ба үзэгүүд», «Үгэ», «Мэдүүлэл».

АБЯАНУУД БА ҮЗЭГҮҮД. Энэ бүлэгэй гол шухала ойлгосонуудые хурагшад нэгэдэхи класста ойлгожо абана. Хоёрдохи класста бэшэгэй дүримүүд сооһоо гол шухалынь түргэн ба удаан аялгануудые, дифтонгнууд, йотирована аялгануудые үгэ соо зүб хэрэглэжэ, бэшэжэ хуралга болоно. Эдэниие 2-дохи класста ойлгуулбашье, 3-дахи класста бүри орёо шэнэ дүримүүдые хэрэглэжэ дабтаха, бэхижүүлхэ хэрэгтэй.

ҮГЭ. Программа соо үгые лексическэ ба грамматическа талаһаань хаража үзэхэ гэһэн эрилтэ табигдана. Лексикээр теоретическэ мэдээнүүдые ойлгуулха гэһэн асуудал табигданагүй, харин грамматикын ба орфографиин дүримүүдые үзэхэ зуураа гансал практическа упражненинүүдые дүүргэхэ болоно.

Үгын бүридэл 3-дахи класста үзэгдэхэ. Тиихэдэ хуури ба залгалта тухай ойлгуулаад, тэдэниие бэшэхэ дүримүүдтэйн танилсуулха. Үгын хуури соо тодо бэшэ түргэн

аялгануудыг, үгын хүүлдэ тодо бэшэ ээ, эй аялгануудыг бэшэхэ дүримдэ анхарал табиха. Үгын үндэһэн ба суффикс тухай түрүүшын ойлгосо абаха болоно.

Хэлэлгын хубинууд тухай ойлгосонууд 2-дохи классһаа эхилжэ үгтэнэ хэлэлгэ сооһоо хэн? юун? юу хэнэб? ямар? г.м. асуудалда харюусаһан үгэнүүдыг оложо хуралга хадаа юумэ, шанар тэмдэг, үйлэ нэрлэһэн үгэнүүдтэй танилсуулна.

3-дахи классһа «Юумэнэй нэрэ», «Тэмдэгэй нэрэ», «Глагол» гэхэн ойлгосонууд ба терминүүдыг ойлгожо абаха.

4-дэхи классһа хурагшад хэлэлгын хубинуудай (юумэнэй нэрэ, тэмдэгэй нэрэ, глагол) бусад формонуудтай танилсаха. Хурагшад юумэнэй нэрэнүүдыг падежүүдтэ хубилгажа хураха. Падежнүүдыг асуудалаарнь илгаруулжа хураха. Падежэй залгалтануудтай танилсуудха, дүримүүдыг ойлгуулаад, зүбөөр бэшүүлжэ хургаха. Дахуул үгэнүүдыг текст сооһоо оложо, мэдүүлэлнүүдыг зохёоходоо, юумэнэй нэрэнүүдэй хойно таараха дахуул үгэ хэрэглэжэ хураха болоно.

Бэшэ хэлэлгын хубинууд (тэмдэгэй, тогой, түлөөнэй) тон тобшохоноор ойлгуулагдаха. Эдэниие хэлэлгэ сооһоо оложо, аман ба бэшэмэл хэлэлгэдэ зүбөөр хэрэглэжэ хураха. Түлөөнэй нэрэхэ гансал нюурай түлөөнэй нэрэтэй танилсуулха.

Тус классһа хурагшад глагол тухай 3-хи классһа ойлгоһоноо үргэдхэхэ болоно. Глаголой хуури ба залгалтын аялгануудыг бэшэхэ дүрим дабтажа, саашань глаголой гурбан сагууд тухай ойлгуулха.

Дахуул үгэнүүд, частицанууд, союзуудыг эхин классуудта тусгаар үзэхэгүй.

МЭДҮҮЛЭЛ. Эхин классһа хурагшад иимэ гурбан янзын мэдүүлэлнүүдыг ойлгожо абаха: 1) мэдүүлэлэй янзанууд: юрэ хөөрэхэн, асууһан, шангадхаһан мэдүүлэлнүүд тухай; 2) мэдүүлэлэй гэшүүд тухай; 3) мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй удхын холбоо тухай.

Эдэ мэдээнүүдэй хурагшад дүрбэн жэлэй туршада танилсаха болоно.

Нэгэдэхи классһа хурагшад хэлэлгэ сооһоо мэдүүлэл илгажа шадаха дүршэлтэй болоно. Уншаха, хэлэхэдэ мэдүүлэлэй сэглэлтын тэмдэгүүдээрнь аянга, зогсолго хэжэ, уридшалан шүүмжэлгэ хэһэн хойноо тэдэнэ бэшэжэ шададаг болоно. Мэдүүлэлэй хүүлдэ точко табижа, эхиндэнь ехэ үзэг бэшэжэ хурана.

Хоёрдохи классһа хурагшад «Юрэ хөөрэхэн, асууһан, шангадхаһан мэдүүлэлнүүд» гэхэн ойлгосотой боложо, үгэнүүдыг дуугаараа илгажа (удхын сохилто) хурана, дээрэ хэлэгдэхэн мэдүүлэлнүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүдыг зүбөөр хэрэглэжэ хурана. Үшөө тиихэдэ нэрлүүлэгшэ, хэлэгшэ – мэдүүлэлэй шухала гэшүүд гэхэн ойлгосотой болохо.

Гурбадахи классһа хурагшад нэрлүүлэгшэ, хэлэгшэ гэхэн терминүүдтэй, мэдүүлэлэй юрын гэшүүдтэй (тэдэниие илгангүй) танилсажа, тэдэниие мэдүүлэл сооһоо илгaha дадалтай болохо.

Дүрбэдэхи классһа хурагшад юрын гэшүүд (нэмэлтэ, элирхэйлэгшэ, ушарлагша) гэхэн терминүүдтэй танилсажа, мэдүүлэл сооһоо шухала ба юрын гэшүүдыг илгажа шадаха, нэгэ түрэл ба нэгэ бэшэ гэшүүдыг ойлгожо абаха. Бүхы дүрбэн классуудта үзэгдэхэн мэдүүлэлнүүдыг хурагшад хэлэлгэ ба бэшэлгэдэ хэрэглэжэ шадаха дүршэлтэй болохо ёһотой.

Шудалан үзэжэ байгаа грамматикын ба орфографиин дүримүүдыг үхибүүдэй ойлгодог, ханамжаяа тайлбарилжа, тобшолол хэжэ шададаг болохо гэхэн эрилтэ программа соо табигдана.

Грамматика, бэшэгэй дүрим ба хэлэлгэ хүгжөөлгэ 2-дохи классһа – неделидэ 2ч. үгтэнэ, жэл соо 68 ч. болоно.

Нуралсалай жэлэй һүүлдэ 2-дохи классай нурагшад иимэ мэдэсэ ба дүй дүршэлтэй болоһон байха ёһотой

Нурагшад ямар юумэ мэдэхэ ба шадаха ёһотойб гэхэдэ:

Түргэн ба удаан аялгануудай, дифтонгнуудай, йотирована аялгануудай илгаае. Аялгануудай тааралдалые, абтаһан үгэнүүдэй һүүлэй аялгануудые, мэдүүлэлэй дунда ехэ үзэгөөр бэшэгдэдэг үгэнүүдые, мэдүүлэлэй һүүлдэ табигдадаг сэглэлтын тэмдэгүүдые.

Нурагшад иимэ дадалтай болоһон байха:

Багшын уншажа үгэхэдэ, 20 – 25 үгэтэй текстые алдуугүйгөөр, гоё сэбэрээр бэшэхэ.

Фонетическэ шүүлбэри хэхэ: аялган, хашалган хоёрой илгаае, түргэн ба удаан аялгануудые, хатуу ба зөөлэн хашалгануудые, абтаһан үгын һүүлэй аялгануудые зүбөөр хэлэжэ үгэхэ.

Мэдүүлэл сооһоо шухала гэшүүдые оложо, тэрээн соохи үгэнүүдэй удхын холбоо асуудалаар олохо (аман үгөөр).

Хамтаараа табихан түсэбэй ёһоор (25-30 үгэтэй) нургалгын изложени бэшэжэ нураха.

Нуралсалай жэлэй һүүлдэ 4-дахи классай нурагшад иимэ мэдэсэ ба дүй дүршэлтэй болоһон байха ёһотой:

Нурагшад мэдэхэ ёһотой:

- аялганай тааралдал, һубарил ба нугаралые, үгын нуури ба залгалтые, үндэһэн ба суффиксые, үзэһэн хэлэлгын хубинуудые, мэдүүлэлэй шухала ба юрын гэшүүдые.

Нурагшад иимэ шадабаритай болохо:

- багшын уншажа үгэхэдэ, 70-80 үгэтэй текстые алдуугүйгөөр, сэбэр гоёор бэшэхэ;

- үгын һүүлэй **ээ-эй, ээ-өө** аялгануудые зүбөөр хэрэглэхэ;

- юумэнэй нэрэнүүдые олоной тоодо зүбөөр хэрэглэхэ;

- мэдүүлэлэй һүүлдэ асууһан ба шангадхаһан тэмдэгүүдые зүбөөр табижа шадаха;

- интонации баримталан, мэдүүлэлнүүдые илгаха;

- мэдүүлэл сооһоо шухала гэшүүдые оложо шадаха;

- багшын уншажа үгэһэн текстэ түсэб өөрөө табяад (50-60 үгэтэй), нургалгын изложени бэшэхэ;

- багшын хэлэжэ үгэһэн темэдэ гү, али хараһан, дуулаһан юумэн тухайгаа богонихон сочинени бэшэжэ шададаг болохо.

Шалгалтын диктантнууд, тэдэниие үнгэргэхэ арганууд.

Диктант текстын хэмжээдэ эрилтэнүүд:

- 2-хи классай нэгэдэхи хахад жэлэй һүүлдэ гү, али хоёрдохи хахад жэлэй эхиндэ 15-20, жэлэй һүүлдэ 25-35 үгэнүүдтэй диктантнуудые бэшүүлхэ.

Программын ёһоор словарна диктантын хэмжээнүүд:

Хоёрдохи класста 8-10 үгэ бэшэхэ болоно. Энэ тоонууд жэшээтэ болон үгтэнхэй.

Словарна диктантнуудые шалгахандаа, сэгнэлтын иимэ ноормонуудые баримталха:

«5» - нэгэшье орфографическа алдуугүй байха;

«4» - нэгэ орфографическа алдуутай, нэгэ заһабаритай;

«3» - хоёр орфографическа алдуутай;

«2» - гурба-табан орфографическа алдуутай.

Диктантнуудыг сэгнэлгэ.

«5» сэгнэлтэ – нэгэшые орфографическа алдуугүй, үзэгүүдээ зүбөөр, текст сэбэрээр бэшэгдэһэнэй түлөө табигдаха.

«4» - 2-3-һаа үлүү бэшэ орфографическа алдуутай, ондо ондоо орфограммануудтай үгэнүүдтэ 2 – 3 заһабари хэгдэһэнэй, үзэгүүдэй һарюугаар, һаланаар бэшэгдэһэнэй түлөө табигдаха.

«3» - 4-5 орфографическа алдуутай, ондо ондоо орфограммануудтай үгэнүүдтэ гурбанһаа дээшэ заһабари хэгдэһэнэй, олон үзэгүүдэй хазагайруулжа байгаад, һалан муухайгаар бэшэгдэһэнэй түлөө табигдаха.

«2» - зургаанһаа дээшэ орфографическа алдуутай ажалда табигдаха.

Тематическое планирование

№	Разделы, темы уроков	Кол-во часов
	Мэдүүлэл	
1	Мэдүүлэл тухай ойлгосо. Мэдүүлэлэй эхинэй ехэ үзэг	1
2	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд	1
3	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд ямар нэрэтэйб?	1
4	Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбоон	1
5	Юрэ хөөрэхэн мэдүүлэл	1
6	Асууһан мэдүүлэл	1
7	Шангадхаһан мэдүүлэл	1
8	Диктант. Зунай эсэс. Үзэхэнөө бэхижүүлгэ	1
	Үгэ	
9	Үгэ юунһээ бүридэдэг бэ?	1
10	Аялган ба хашалган абянууд	1
11	Үгын үе	1
12	Үгэ таһалжа, шэнэ мүртэ бэшэлгэ	1
	Абяан ба үзэгүүд	
13	Буряад алфавит	1
14	Абяан ба үзэгүүд. Түргэн ба удаан аялганууд	1
15	Дифтонгнууд. Дифтонгнуудыг зүб бэшэлгэ	1
16	Йотированна түргэн аялганууд	1
17	Йотированна удаан аялганууд	1
18	Шалгалтын диктант. Үзэхэнөө бэхижүүлгэ	1
19	Аялганай тааралдал	1
20	Аялганай һубарил	1
21	Түргэн у-ү аялганууд.	1
22	Удаан уу -үү аялганууд	1

23	Дифтонг уй - үй	1
24	Удаан ы-ий аялганууд	1
25	Удаан өө-ээ аялганууд	1
26	Хашалган абьяан ба үзэгүүд.	1
27	Хонгёо ба будэхи хашалганууд	1
28	Хатуу ба зоолэн хашалганууд	1
29	Хашалгануудые зөөлэрүүхэ аргууд	1
30	Зөөлэн тэмдэгэй үүргэ	1
31	Б, д, г хашалганууд	1
32	Шалгалтын диктант. Үзэһэнөө бэхижүүлгэ	1
	Абтаһан үгэнүүд	
33	Абтаһан үгэнүүд тухай ойлгосо. Абтаһан үгэнүүдые бэшэхэ дүрим	1
34	Абтаһан үгэнүүдэй һүүлэй аялгануудые зүб бэшэлгэ	1
35	Илгаһан хатуу тэмдэгтэй абтаһан үгэнүүд	1
36	Шалгалтын диктант. Үзэһэнөө бэхижүүлгэ	1
	Юумэнэй нэрэ	
37	Юумэнэй нэрэ – хэлэлгын хуби	1
38	Юумэнэй нэрын тоогоор хубилалга	1
39	Юумэнэй нэрын үгын түхэл	1
40	Тусхайта юумэнэй нэрэнүүд	1
41	Амитанда үгтэһэн тусхайта нэрэнүүд	1
42	Географическа нэрэнүүд	1
43	Юумэнэй нэрын хубилха ёһо	1
44	Шалгалтын диктант. Үзэһэнөө бэхижүүлгэ	1
	Үйлэ үгэ	
45	Үйлэ үгэ – хэлэлгын хуби	1
46	Үйлэ үгэ – мэдүүлэлэй шухала гэшүүн	1
47	Үзэһэнөө бэхижүүлгэ. Шалгалтын диктант.	1
	Тэмдэгэй нэрэ	
48	Тэмдэгэй нэрэ - хэлэлгын хуби	1
49	Тэмдэгэй нэрын юумэнэй нэрэтэй холбоо	1
50	Адли болон харша удхатай үгэнүүд	1
51	Шалгалтын диктант. Үзэһэнөө бэхижүүлгэ	1
	Үгын үндэһэн	
52	Үгын үндэһэн. Түрэл үгэнүүд тухай ойлгосо	1
53	Нэгэ үндэһэтэ үгэнүүд	1
54	Үгын үндэһэ илгалга	1
55	Адли хубитай үгэнүүд түрэл үгэнүүд болодог	1
56	Шалгалтын диктант. Үзэһэнөө бэхижүүлгэ	1
	Хэлэлгэ	
57	Хэлэлгэ гэжэ юун бэ?	1
58	Монолог. Диалог.	1
59	Текст тухай ойлгосо	1

60	Абзац. Текстын хубинууд	1
61	Хэлэлгын тусэб	1
62	Текстын янзланууд: зураглал, домоглол	1
63	Һургалгын изложени.	1
	Хэлэлгын нюусанууд	
64	Хэлэлгын нюусанууд. Фразеологизмууд . Тогтомол холбоо үгэнүүд.	1
65	Онһон үгэнүүд. Дабталга	1
66	Шалгалтын диктант	1
67-68	Алдуу дээрэ худэлмэри. Үзэһэнөө бэхижүүлгэ	2

Учебно-тематическое планирование

№	Темэнууд	Саг
1	Мэдуулэл	8 ч
	Үгэ	4ч
2	Абяан ба узэгууд	20 ч
3	Абгаһан үгэнууд	4 ч
4	Юумэнэй нэрэ	8 ч
5	Уйлэ үгэ	3 ч
6	Тэмдэгэй нэрэ	4 ч
7	Угын ундэһэн. Турэл үгэнууд	5 ч
8	Хэлэлгэ	7 ч
9	Хэлэлгын нюусанууд	5 ч
	ИТОГО	68

Материально-техническое обеспечение образовательного процесса

Хоёрдохи классай нурагшатай хэрэглэхэ номууд:

- Р.С.Дылыкова, Т.Б.Базаргуруева, Д.Б.Дугарова **Буряад хэлэн 2 класс** Улан - Үдэ «Бэлиг» 2010

Багшын хэрэглэхэ номууд:

- Д.Д. Ошоров **Буряад хэлэн, уншалга, хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Буряад нургуулин программанууд, 1 – 4 классууд** Улан - Үдэ «Бэлиг» 2004
- Э.Р. Раднаев **Буряад хэлэнэй фонетикэ** Улан - Үдэ «Бэлиг» хэблэл 2007
- С.Г. Будаин Ж.Д. Жамбуева Я.Ц. Ивахинова Ц.В. Лубсанова **Буряад хэлээр текстнүүд** Улан - Үдэ «Бэлиг» 2006
- С.Ц. Содномов **Диктантнуудай суглуулбари 1 – 4 классууд** Улан - Үдэ «Бэлиг» 2002
- С.Д. Бабуев, С.С. Балагунова, Ц.Ц. Бальжинимаева, Ц.Б. Будаев, А.Н. Содномов **Буряад хэлэнэй тайлбари толи** Улан – Үдэ Буряадай номой хэблэл 1992